

Recenzii

Piesa a treia, „Nu cuvântul oamenilor, ci cuvântul lucrător al lui Dumnezeu”, inițial radiodifuzat, ne pune în atenție că la „cealaltă logică” avem acces cu inima, un concept antropologic el însuși apofatic, cognoscibil numai pe calea rugăciunii, a păzirii poruncilor – care ne micșorează egoismul - și a întâlnirii personale cu sine, cu părintele duhovnicesc și în comuniunea Bisericii de aici și a celei cerești, a sfinților, îmbrățișări duhovnicești care ne prilejuiesc cunoașterea voii lui Dumnezeu și minunea descoperirii Lui.

A patra piesă, „Autenticitatea trăirii creștinului contemporan”, abordează distingerea trăirii autentice de cele false, discernământ indispensabil oricărui progres duhovnicesc. „Când eul nostru se micșorează, puterea lui Dumnezeu viază înlăuntrul nostru” (p. 102). Pe cât de scurte, pe atât de concentrate și esențiale, cuvintele mitropolitului elen ne inițiază într-o înțelegere mai puțin tipică a vieții creștine: „imaginea omului autentic nu este un model care există și pe care fiecare trebuie să-l urmeze, ci o stare care nu există și pe care fiecare este chemat să o nască” (p. 88). În logica autenticității, creștinismul este o Revelație personală și comunitară continuă.

Conf. Dr. Sebastian Moldovan

Monahul Moise Aghioritul, *Suferința spre sfințenie. Ucenicie la școala suferinței care apare în viața noastră*, trad. pr. Iulian Eni, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2012, ISBN 978-973-1865-49-2, 136 p.

Scriitor foarte prolific, fost secretar al Sfintei Chinotite, redactor-șef și director al periodicului athonit *Protaton*, regretatul gheron Moise (1952-2014) de la mănăstirea Cutlumuș a fost unul dintre marii mesageri ai culturii duhovnicești ai Sfântului Munte în vremea noastră. A suferit îndelungat de insuficiență hepatică, motiv pentru care volumul de față – care cuprinde o selecție de texte din volumul original, apărut în 2005 – are o valoare de mărturie aparte. Toate capitolele cărții sunt diverse prezentări ocazionale ale unicei teme - sensul suferinței în viziunea Tradiției creștine răsăritene – de unde o anumită redundanță a ideilor. Autorul recurge extensiv la învățăturile Sfintei Scripturi, ale Sfinților Părinți din vechime, dar și ale unor părinți contemporani (Cuvioșii Porfirie și Paisie, părinții Sofronie de la Essex și Iacov Tsalikis ș.a.) după care, deși suferința nu este opera lui Dumnezeu, aceasta este îngăduită ca una dintre cele mai potrivite căi de vindecare a sufletului și reorientare către El. Primele trei capitole, în special, „Sensul suferinței în viața noastră”, „Taina bolii” și „Binecuvântarea în suferință” sunt adevărate pledoarii pentru înțelegerea oportunității duhovnicești a suferinței și valorificarea acesteia. Desigur, autorul este conștient de povara suferinței și de dificultatea înțelegerii și acceptării acesteia ca o binecuvântare (e.g., p. 18-19, 31, 86-87), pe care le atribuie influenței negative a puținătății credinței, comodității și hedonismului specifice societății contemporane (e.g., p. 28, 43, 46-47, 52-53). Aceste realități nu afectează însă măreția perspectivei duhovnicești: „În suferința umană are loc cea mai frumoasă și autentică întâlnire cu Dumnezeu, Care de bunăvoie Se jertfește” (p. 52). Și totuși, suferința și moartea nu par a fi permanent și necondiționat privite astfel. Autorul dedică un capitol întreg uneia dintre intervențiile cele mai promovate politic și mediatic ale medicinei contemporane, al cărei scop, ca al

întregii medicine, de altfel, este tocmai îndepărtarea suferinței și evitarea morții, anume transplantul de organe. Beneficiar el însuși al unui transplant de ficat în Statele Unite în 1997, gheron Moise se arată, firește, recunoscător medicilor și medicinei care i-au permis să supraviețuiască încă 17 ani. Desigur, această recunoștință a sa se îndreaptă mai departe, spre Dumnezeu, adevăratul vindecător al sufletelor și trupurilor noastre. În acest caz, sănătatea este binecuvântarea. Dar atunci, și sănătatea și boala, suferința sau moartea pot fi, deopotrivă, binecuvântare și daruri de la Dumnezeu. Chiar dacă nu gândim în termeni anti-nomici – când sănătatea e dar și binecuvântare, boala nu poate fi decât opusul acestora -, ci considerăm că fiecare dintre acestea ar putea fi „mai bună” în raport cu cealaltă, problema de a ști când anume suferința – pentru că, în realitate, ea ne provoacă duhovnicește – este de acceptat ca atare ca „mai bună” decât sănătatea sau este de căutat însănătoșirea ca „mai bună” decât boala ridică problema redutabilă a cunoașterii voii lui Dumnezeu în împrejurările concrete ale vieții, ca să împrumutăm pertinenta expresie a P. Dumitru Stăniloae. Atât din această carte (v. p. 19), cât și din alte surse (a se vedea cuvântul starețului Efrem Vatopedinul despre gheron Moise la <https://www.pemptousia.ro/2015/05/batranul-moise-aghioritul-scriitorul/>), aflăm că autorul a consultat personalități duhovnicești recunoscute, precum cuvioșii Sofronie, Porfirie și Iacov, amintiți mai sus, pentru a afla această voie a lui Dumnezeu. Nu reiese foarte clar din textul prezentei cărți dacă în contextele relatate a fost vorba tocmai despre posibilitatea transplantului, însă faptul că atunci când amintește aceste sfaturi cu mării cuvioși răspunsul primit a fost unul de genul „n-am nimic să-ți spun [de la Dumnezeu, n.m.]” (ibid.), iar când relatează anume despre transplantul său nu îi invocă pe acești părinți, dar amintește sfaturile contrare chiar ale unor medici ortodocși (p. 90-91), sugerează că recursul la transplant pentru a depăși „binele” suferinței spre „mai binele” sănătății e posibil să fi rămas acoperit de o anumită ambiguitate duhovnicească. Aflăm de la starețul Efrem că Sf. Nectarie al Eghinei s-a arătat bolnavului după intervenție, ceea ce este un semn evident al Proniei, însă aceasta nu înlătură complet sentimentul de ambiguitate (de notat, nu am avut acces la cartea pe care gheronda Moise a dedicat-o anume transplantului său care, cu siguranță, oferă posibilitatea unei înțelegeri mult mai corecte a opiniilor autorului). În capitolul „Dimensiunea religioasă a transplanturilor”, scris după operația reușită – și dedicat medicului care l-a operat, dr. Andreas Tsakis, recent promotor al transplantului provizoriu de uter în scop procreativ, inclusiv de la mamă la fiică -, autorul argumentează în favoarea acestor intervenții apelând la documentul oficial al Bisericii Ortodoxe din Grecia privitor la această chestiune (accesibil aici <http://www.bioethics.org.gr/en/Transplantations41.pdf>), favorabil transplanturilor, și la un volum de studii consultative care a însoțit elaborarea documentului respectiv. O afirmație precum „Biserica nu poate să nu urmărească cu interes aceste reușite valoroase și să nu binecuvânteze progresul care îl ajută pe om în suprimarea durerii” (p. 92) ar merita pusă față în față cu afirmația despre întâlnirea cu Dumnezeu în suferință citată mai sus (p. 52). O alta, „nu avem motiv să frustrăm dreptul a mii de oameni de a trăi și de a se bucura de o viață sănătoasă” (p. 86), recurge la un termen destul de greu de găsit în vocabularul aghioritic consacrat. În ceea ce-l privește, conceptul de moarte cerebrală este contestat chiar din interiorul comunității medicale, așadar acceptarea sa „cu încredere în medicină” (p.

Recenzii

84) este ușor naivă. De asemenea, nu avem nici un motiv să credem că numai respingerea progresului tehnico-științific, nu și admirația a acestuia, poate fi, uneori, „scolastică”, cu alte cuvinte neinspirată (p. 91). Desigur, aceste observații nu diminuează valoarea acestei cărți, ci doar ilustrează ambiguitatea inerentă a firii căzute, cu tot cortegiul de dificultăți morale pe care le provoacă. Publicarea ei în limba română aduce o contribuție importantă la cunoașterea mai bună în țara noastră a atitudinilor teologilor ortodocși din alte Biserici locale asupra chestiunilor de bioetică.

Conf. Dr. Sebastian Moldovan

Ulrich H.J. Körtner, *Curs fundamental de etica îngrijirii*, trad. din germană Daniel Buda, Ed. Schiller, Sibiu, 2012, 978-3941271722, 247p.

Colaborarea dintre Așezământul diaconal de la Neuendettelsau al Bisericii Evanghelice din Germania și eparhii ale Bisericii Ortodoxe Române a produs, printre alte rezultate, și lansarea unei serii editoriale intitulate „Biblioteca teologică germano-română”, coordonată de pastorul dr. Jürgen Henkel și conf. dr. Radu Preda, al cărei prim volum îl reprezintă cartea de față. Autorul ei este un reputat profesor de teologie evanghelică, director al Institutului Etică și Drept în Medicină al Universității de Medicină din Viena, iar cartea este varianta publicată a unui curs susținut în diverse instituții de învățământ superior, printre care și Universitatea Româno-Germană din Sibiu. Subiectul, etica îngrijirii medicale (*nursing ethics, Pflegeethik*) pare mai puțin frecventat în literatură de specialitate de limba română, însă, în cea mai mare parte conținutul acestei ramuri a eticii coincide cu etica medicală și chiar bioetica. Capitolul al doilea este dedicat clarificării relațiilor dintre „etica sănătății” (probabil, corespondentul lui *health care ethics*; unde *health care* desemnează ansamblul serviciilor și profesiunilor medicale, nu dar cele de asistență medicală, *nursing*), „etica medicinei” și „etica îngrijirii”. Evident, există o anumită ambiguitate a termenilor, ceea ce impune atenție la contextul folosirii acestor expresii. Lucrarea se ocupă de etica profesiei de asistență medicală și nu de etica îngrijirii într-un sens mai larg, precum cel lansat în cadrul mișcării feministe (*ethics of care/care ethics*). În privința diferenței specifice în raport cu etica profesiei medicale, deși ambele au în centru pacientul, în timp ce medicina în sens restrâns vizează prevenirea îmbolnăvirii, respectiv însănătoșirea acestuia, nursingul are în vedere, într-un sens mai larg, care poate include, însă nu în mod necesar, prevenția/însănătoșirea, starea de bine ca și calitate a vieții pacientului (p. 49-50; a se vedea și capitolul 5). Cu toate acestea, așa cum tematica acestei cărți o arată, majoritatea temelor de interes sunt comune celor două ramuri ale eticii medicale. Din cele 14 capitole ale cărții 9 abordează probleme comune, fie de natură generală (teorii etice (cap. 1), raporturi dintre ramurile eticii medicale (cap. 2), raportul eticii cu antropologia (cap. 4) și cu drepturile omului (cap. 7), procedeele decizionale în etică (cap. 8), comitetele de etică clinică (cap. 9), moartea demnă (cap. 11), întreruperea tratamentului și moartea asistat (cap. 12), etica transplantării (cap. 13)). Capitolele specifice tratează în contextul îngrijirii sanitare raportul dintre etică și